

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНИХ АРХІВІВ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Н.С. Менківська

Розглянуто правове регулювання інформаційної діяльності державних архівів і проаналізовано основні законодавчі та нормативно-правові акти архівної сфери в період незалежності України.

Ключові слова: *інформаційна діяльність, державний архів, правове регулювання.*

LEGAL REGULATION OF UKRAINIAN STATE ARCHIVE'S INFORMATION ACTIVITY

Legal regulation of state archive's information activity at the first fifteen years of Ukrainian independence has been considered. The basic legislative and regulatory archival acts has been analysed.

Keywords: *information activity, state archive, legal regulation.*

Кінець ХХ – початок ХХІ ст. характеризується значним піднесенням інформаційного чинника. Інформація розглядається не лише як певні дані, відомості, а як важливий стратегічний ресурс. Інформаційна діяльність, яка передбачає виконання певних дій з різними видами інформації (а саме: збір, передача, обробка, збереження тощо), стає необхідною умовою для функціонування та розвитку як окремої особи, так і в більш широких глобальних масштабах.

Як складова сфери, що займається отриманням, зберіганням, переробленням інформації, архівна справа здійснює посередницькі функції між утворювачами і споживачами ретроспективної документної інформації. У процесі виконання цих функцій архівні установи вступають в численні суспільні відносини з різними суб'єктами права. Вагомість суспільного продукту, що є об'єктом цих відносин, надає їхньому чіткому і правильному врегулюванню особливого значення [16, 67]. Становлення архівного будівництва не можна розглядати окремо від правових аспектів розвитку архівної справи в Україні [24, 71].

Метою дослідження є вивчення правового регулювання інформаційної діяльності державних архівів сучасної України. Головним завданням є проаналізувати законодавчі та нормативно-правові акти архівної сфери, в яких висвітлені основні види інформаційної діяльності – одержання, поширення, використання та збереження інформації.

Слід зазначити, що проблема архівного законодавства України не є новою і досить часто висвітлюється на сторінках провідних наукових видань даної галузі. Зокрема, значну увагу даній проблемі приділяли такі вітчизняні науковці як Г. Боряк [11], К. Новохатський [11, 16-20], В. Ляхоцький [15].

Проголошення державного суверенітету України у серпні 1991 р. дало початок процесу реформування архівної системи, якого так чекали українські архівісти. Найбільш характерними рисами цього процесу стали демократизація та децентралізація. Архівна інформація стає більш відкритою, розширюється доступ до неї. А це все в свою чергу вимагає правового врегулювання всіх без виключення складових елементів системи архівних установ, у тому числі правове регулювання інформаційної діяльності державних архівів.

Відновлення української незалежності у серпні 1991 р. суттєво вплинуло на розвиток архівної справи. Базові елементи організаційної структури державної архівної системи в цей період залишалися незмінними. Вони пройшли випробовування часом, загалом відповідали основним принципам архівістики, тогочасному адміністративно-територіальному поділу, могли забезпечити потреби громадян і держави в ретроспективній документній інформації [14, 559].

Україна отримала незалежність, маючи розвинуту архівну справу. Її частка колишнього Державного архівного фонду СРСР становила понад 40 млн од. зб. різних видів документів із різними найпоширенішими матеріальними носіями інформації за широкий проміжок часу. Для зберігання цих історичних джерел і роботи з ними існувала централізована ієрархічно побудована система державних архівних установ з розгалуженою мережею місцевих і відомчих архівів. Ця система функціонувала як самостійна галузь з органом управління, що мав досить високий статус. Матеріально-технічне, науково-методичне, кадрове та фінансове забезпечення в цілому дозволяло не лише виконувати тогочасні її завдання, а певною мірою й розвиватися [16, 67].

Проте, в цей час виникає проблема правового врегулювання суспільних відносин, що склалися в архівній сфері. Тобто, постає необхідність у створенні нормативно-правової та законодавчої бази, що відповідала б тогочасним реаліям та поєднувалася із загальною системою законодавства України. А це, в свою чергу, забезпечуватиме можливість розвитку й реформування архівної справи.

Держава Україна мала якнайскоріше встановити свою юрисдикцію над сукупністю

архівних документів, що перебували на її території. Необхідність їхнього державного захисту загострювалася такими обставинами, як “архівний бум” – навала в архіві бажаючих пізнати справжню, немонополізовану, неідеологізовану правду про минуле та масова ліквідація структур минулого світу, що часто-густо залишала беззахайними накопичені ними документи. Треба було розв’язати проблеми власності, правонаступництва стосовно конкретних документальних комплексів і документів, проблеми цивілізованого доступу до архівних документів. Це і визначало першочергові завдання реформування архівної справи. Зазначені базові питання діяльності архівів стали предметним наповненням перших актів законодавства з архівної справи, які було ухвалено у 90-х роках. Національний архівний фонд, як вже зазначалося, увів до правового поля всю цінну частину документальної спадщини, закріпивши за нею високий статус національного культурного надбання і складової частини світової історико-культурної спадщини. З одного боку, це стало показником ставлення суспільства до архівів, усвідомлення їх як одного з націєутворюючих чинників, а з другого – показником підготовленості архівістів представити свої інтереси у створюваній державній системі [17, 5-6].

Нормативну базу в галузі інформаційної діяльності державних архівів становлять Закони України, Постанови та розпорядження Верховної Ради України, Укази, розпорядження та доручення Президента України, Постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України, Накази Держкомархіву (Головархіву) України, нормативно-правові акти інших центральних органів виконавчої влади, нормативно-правові акти та методичні документи з архівної справи і діловодства, проекти нормативно-правових актів з архівної справи і діловодства, стандарти і рекомендації, правила роботи та правила видання документів і пам’яток. Перераховані види документів не обов’язково повністю за своїм змістом призначені для регулювання саме інформаційної діяльності архівів, вони стосуються архівної справи загалом, але серед інших положень містять ті, які стосуються формування НАФ, забезпечення збереженості документів в архіві, створення довідкового апарату, особливостей користування документами архіву та використання архівної інформації, архівного описування, науково-дослідної та методичної роботи, а також інформатизації архівної справи.

Проблема розбудови правової бази архівної справи в Україні ускладнювалася тим, що на початку 1990-х рр. ще тільки формувалися контури загальної правової системи держави. До того ж, архівісти не мали досвіду підготовки законодавчих актів [11, 6].

Основу правової системи, її ядро становить Конституція України, де викладено низку норм, що мають безпосереднє відношення до історико-культурної спадщини, архівно-документальної інформації, а відтак – і до діяльності архівів. Ці норми розглядаються в

різних аспектах: як права і свободи людини (ст. 32, 34, 50), як обов'язок держави (ст. 11, 17, 54), як результат інтелектуальної, творчої діяльності людини і об'єкт права власності (ст. 41). Усі інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і мають відповідати їй [20]. Зокрема, в ст. 34 Конституції України [1] задекларовано, що кожному громадянину гарантується право на свободу думки і слова, вільне вираження своїх поглядів і переконань. Кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір. Здійснення цих прав може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку.

2 жовтня 1992 р. був ухвалений Закон України «Про інформацію», який встановлює загальні правові основи одержання, використання, поширення та зберігання інформації, закріплює право особи на інформацію в усіх сферах суспільного і державного життя України, а також систему інформації, її джерела, визначає статус учасників інформаційних відносин, регулює доступ до інформації та забезпечує її охорону, захищає особу і суспільство від неправдивої інформації [3].

Основні положення Закону України “Про інформацію” знайшли конкретизоване відображення в законодавчих актах про інформаційну діяльність, які мають більш конкретний видовий чи галузевий характер. До таких слід віднести Закони України “Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні”, “Про телебачення і радіомовлення”, “Про інформаційні агентства”, “Про державну таємницю”, “Про авторське право і суміжні права”, “Про авторське право і суміжні права”, “Про видавничу справу”, “Про рекламу” тощо. Проте, крім зазначених документів, інформаційна діяльність в Україні регулюється ще низкою законодавчих та нормативно-правових актів.

Розглядаючи інформаційну діяльність державних архівів, доцільно наголосити, що історично першим галузевим Законом, основою якого було регулювання відносин, пов'язаних із формуванням, обліком, зберіганням і використанням Національного архівного фонду, та деяких інших основних питань архівної справи, став Закон України “Про Національний архівний фонд та архівні установи” [5], ухвалений 24 грудня 1993 року.

Багато вчених неодноразово коментували даний закон, розкривали його сутність, схвалювали ж або критикували [11, 13, 16, 18, 20, 22, 24]. Пояснення основних положень даного закону було здійснене і членами авторського колективу, що працювали над створенням законопроекту [12].

На основі синтезу досягнень вітчизняної архівістики, зарубіжного досвіду в цій сфері, досягнутого рівня правової культури, соціально-економічних можливостей держави визначені правові принципи та організаційна система архівної справи в незалежній Україні.

Враховуючи основне завдання – забезпечення збереженості та доступності документальної частини історико-культурної спадщини та інформаційних ресурсів, – передусім було визначено предметне коло законодавчого регулювання. Ним став Національний архівний фонд. Це поняття вперше закріплювалося в українській архівістиці та законодавстві. Причому з найвищим статусом однієї із загальнонаціональних цінностей, що має неминуще значення. НАФ кваліфікувався як єдина цілісна категорія культури і права. Закон передбачав регулювання суспільних відносин навколо нього на єдиних засадах, незалежно від того, чиєю власністю є документи. Тому, на відміну від деяких сусідніх держав, в Україні НАФ законодавчо не розподіляється на частини за формами власності [16, 69].

Найсуттєвішими особливостями українського архівного закону є:

- визначення двоєдиної суті НАФ як складової частини не лише вітчизняної, але й світової культурної спадщини, з одного боку, та інформаційних ресурсів суспільства, з другого;
- врегулювання права власності на документи НАФ з визнанням рівності всіх форм власності і закріпленням верховного права Українського народу на Національний архівний фонд як загальнонаціональне надбання [11, 6].

Окрім забезпечення збереженості НАФ Закон України “Про Національний архівний фонд і архівні установи” регламентував також питання щодо доступу до ретроспективної документної інформації. Закон став своєрідним фундаментом, нормативно-правовою базою для реорганізації архівної справи в Українській державі, здійснення реформ на принципах деполітизації та демократизації, забезпечення захисту прав власників архівів та споживачів архівної інформації.

Усі основні завдання, що поставили розробники першого архівного закону, в принципі вдалося досить кваліфіковано розв’язати, в зв’язку з чим його редакція пройшла випробовування часом як концептуально, так і в абсолютній більшості конкретних норм.

Ухвалення Конституції України у червні 1996 р. [1] потребувало узгодження з Основним Законом усієї чинної законодавчої бази. Суттєвих розходжень норм архівного закону з положеннями Конституції не було виявлено, проте тодішній Головархів отримав доручення дещо уточнити й узгодити нормативно-правові акти архівної сфери.

Першу завершену редакцію проекту Закону України “Про внесення змін до Закону України “Про Національний архівний фонд і архівні установи” 8 червня 1999 р. було схвалено на засіданні колегії Головархіву і рекомендовано для подання на погодження із зацікавленими міністерствами та іншими центральними органами виконавчої влади. Враховуючи характер пропонованих змін, у погодженні цього законопроекту взяли участь Мінекономіки, МЗС, Мінкультури, Мінфін, Мін’юст, Держкомітет із питань розвитку

підприємництва, Державна податкова адміністрація, Служба безпеки, Ліцензійна палата. Після доопрацювання за деякими зауваженнями і проходження експертизи в Юридичному департаменті Секретаріату Кабінету Міністрів законопроект було розглянуто Урядовим комітетом соціального та гуманітарного розвитку. 29 вересня 2000 р. уряд подав цей проект на розгляд Верховної Ради. Там він пройшов ще одну експертизу в Головному науково-експертному управлінні і за висновком цієї експертизи та результатами обговорення у двох парламентських комітетах – із питань науки і освіти та з питань культури і духовності – був рекомендований для розгляду в першому читанні на сьомій сесії Верховної Ради [18].

У цьому проекті посилено регулюючу роль держави в організації архівної справи, внесено уточнення до системи архівних установ, режиму регулювання щодо документів НАФ залежно від форми власності на них, удосконалено норми щодо процедури експертизи цінності документів, захисту НАФ і забезпечення збереженості його документів, зафіксовано статус цих документів як культурних цінностей, додатково внесено положення щодо соціального захисту архівних працівників та інші зміни, що розширяють сферу застосування Закону і спрямовані на його повнішу реалізацію. У травні 2001 р. проект нової редакції парламент схвалив у першому читанні, а 13 грудня цього самого року – в цілому [14, 567].

Змінами, що були внесені в Закон, було враховано, що коло користувачів архівної інформації на той час досить змінилося і якісно розширилося, а це не могло не вплинути на всі архівні процеси, а найбільше на ті, які пов'язані із забезпеченням ретроспективною документною інформацією фізичних, юридичних осіб, держави та суспільства загалом.

У Законі України “Про внесення змін до Закону України “Про Національний архівний фонд та архівні установи” (2001 р.) проголошено основний принцип організації архівної справи в Україні – загальнодоступність документів Національного архівного фонду. Закон гарантує забезпечення доступу до архівних документів із моменту надходження їх до архівної установи й право користування документами НАФ усім громадянам України, іноземцям та особам без громадянства (Розділ V, ст. 15 “Доступ до документів Національного архівного фонду”). Тимчасові обмеження в доступі пов'язані лише з необхідністю науково-технічного опрацювання, перевіркою наявності та стану або реставрацією документів, забезпеченням державної або іншої передбаченої законом таємниці, охороною законних прав та інтересів громадян (Розділ V, ст. 16 “Обмеження доступу до документів Національного архівного фонду, що належать державі, територіальним громадам”). Крім того, на вимогу власника обмеження можуть встановлюватися на архівні документи, створені архівними підрозділами об'єднань громадян, релігійних організацій, а також підприємств, установ і організацій, заснованих на приватній формі власності (Розділ VI, ст. 17 “Обмеження доступу до документів

Національного архівного фонду, що належать іншим власникам”). Доступ до приватних архівних зібрань регулюється розпорядженням власника, причому держава заохочує власників розширювати цей доступ (Розділ V, ст. 15 “Доступ до документів Національного архівного фонду”) [15, 5].

Ухвалення нової редакції Закону України “Про Національний архівний фонд і архівні установи”, на думку К.Є. Новохатського, “дозволить привести норми архівного законодавства у відповідність з Конституцією, усунути наявні розбіжності з іншими законодавчими актами. Пропоновані зміни розширять сферу застосування Закону, забезпечать його повнішу реалізацію, а, отже, сприятимуть зміцненню і подальшому розвитку такої суспільно важливої справи, як архівна. Розгляд цього питання у владних структурах стане ще одним кроком у розв’язанні головної проблеми архівної справи – піднесенні її суспільного престижу [18]”.

Отже, Закон став правовою основою проведення єдиної державної політики у сфері архівної справи. Серед пріоритетних напрямів цієї політики є забезпечення збереженості та доступності НАФ, його цілеспрямоване поповнення новими документами. У наступні роки (після схвалення Закону в першій редакції) цілу низку важливих питань архівної справи було регламентовано в окремих статтях законів з урахуванням базових принципів, закладених в архівному законі. Це, зокрема, закони України “Про державну таємницю”, “Про приватизацію державного майна”, “Про авторське право і суміжні права”, “Про бібліотеки і бібліотечну справу”, “Про музеї та музейну справу”, “Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей” тощо. Загалом таких законів зараз уже понад тридцять. Їхні норми щодо архівів становлять основу українського архівного законодавства [11, 7].

Водночас було розроблено й інші нормативно-методичні документи з архівної справи, які також ґрунтувалися на новій законодавчій базі. Приміром, Колегією Державного комітету архівів України було схвалено Рішення “Про Основні правила роботи державних архівів України” від 03.02.2004 р. – зведеного нормативно-методичного документа, що регламентує відповідно до сучасних реалій та чинного законодавства більшість основних питань функціональної діяльності провідних ланок загальної системи архівних установ України як цілісного комплексу взаємопов’язаних архівних технологій. Ухвалення Правил є вагомим внеском у розбудову нормативно-правової бази у цій царині, в подальше реформування архівної справи. Цей документ в українській архівістиці є першим документом такого жанру й такого рівня складності. У ході підготовки Правил авторському колективу, редакційній колегії, відповідальним редакторам із залученням державних архівів у цілому вдалося розв’язати низку складних питань теорії, методики і практики архівної справи. Поміж тим, процес роботи над Правилами засвідчив, що окремі питання підлягають подальшому

поглибленому вивченню, частина нових норм – додатковій практичній перевірці [21].

За словами К. Новохатського, найскладнішою проблемою Основних правил роботи державних архівів України залишається проблема доцільності їхнього існування в такому форматі. За своїм змістом цей документ зачіпає міжгалузеві питання та законні інтереси людей. Тому за існуючими канонами він мав би бути зареєстрованим Мін'юстом. Але в такому вигляді, з таким наповненням його суто методичними, технологічними положеннями він ніколи не буде підтриманий Мін'юстом. Ділення ж його на два документи: нормативний акт на 15-20 сторінок правових норм, більшість яких власне вже є в законах, в зареєстрованих документах, і методичний посібник з архівної роботи – призводить до втрати ідеї комплексності. Вчений зазначає, що “з подібною проблемою щодо Правил зіткнулися архівісти в країнах, де підтримується ідея такого документа (Росія, Білорусь). Вони, так само як і ми, вирішили видавати Правила і працювати за ними зі статусом експериментального впровадження”. Робота над Правилами спонукала визначитися з багатьох важливих питань архівної діяльності (як це було під час роботи над Законом) [19].

Структурно текст Правил складається з одинадцяти розділів. Перші п'ять розділів присвячено загальним питанням організації і формування Національного архівного фонду і організації діяльності державних архівів, у тому числі як органів управління. Шостий і сьомий розділи охоплюють комплекс рішень, заходів, процесів обліку і зберігання документів Національного архівного фонду. Останні чотири розділи висвітлюють різні аспекти інформаційної діяльності архіву в широкому розумінні цього поняття [21].

Одним із важливих напрямків інформаційної діяльності державних архівів України є забезпечення доступу суб'єктів інформаційних відносин до архівних фондів, який регулюється законодавством України, а саме: “Основами законодавства України про культуру” [2], Законами України “Про інформацію” [3] та “Про Національний архівний фонд і архівні установи” [5].

Доступ до пам'яток історії та культури (серед яких також і архівний фонд) гарантується розділом III, ст. 14 “Збереження і використання культурних цінностей” “Основ законодавства про культуру” [2].

У розділі I, ст. 10 “Гарантії права на інформацію” Закону України “Про інформацію”, зазначено, що право на інформацію забезпечується вільним доступом суб'єктів інформаційних відносин до архівних фондів. Обмеження цього доступу зумовлюються лише специфікою цінностей та особливими умовами їхньої схоронності, що визначаються законодавством [3]. Доступ до персональних даних, які становлять окрему категорію архівних документів, регулюється ст. 31 розділу III цього закону “Доступ громадян до інформації про них”, в якій зафіксовано право громадянина на доступ до інформації про

нього й забороняється доступ сторонніх осіб до відомостей про іншу особу, зібраних державними органами.

Гарантію доступу до архівних документів з моменту надходження їх до архівної установи й право користування документами НАФ усіх дієздатних громадян України забезпечує Закон України “Про Національний архівний фонд і архівні установи” (Розділ IV, ст. 26 “Доступ до документів Національного архівного фонду”) [5].

Необхідність науково-технічного опрацювання або реставрації документів, охорона законних прав та інтересів громадян, забезпечення державної або іншої передбаченої законодавством таємниці можуть створювати тимчасові обмеження в доступі (Розділ VI, ст. 27 “Обмеження доступу до документів Національного архівного фонду в державних архівних установах”). Крім того, обмеження можуть встановлюватися на архівні документи, створені об’єднаннями громадян, підприємств, установ і організацій, заснованих на колективній і приватній формі власності на вимогу власника (Розділ VI, ст. 28 “Обмеження доступу до документів Національного архівного фонду в архівах (архівних підрозділах) об’єднань громадян, підприємств, установ та організацій, заснованих на колективній та приватній формі власності”). Доступ до приватних архівів регулюється розпорядженням власника, причому держава заохочує власників розширювати цього доступ (Розділ V, ст. 26 “Доступ до документів Національного архівного фонду”) [5].

Користування документами Національного архівного фонду в читальних залах держархівів регулюється спеціальним Порядком, затвердженим Наказом Держкомархіву.

Порядок користування документами Національного архівного фонду України, що належать державі, територіальним громадам [4], був затверджений у листопаді 2005 р. (прийшовши на зміну аналогічного документа від 31 липня 2003 року), відповідно до Законів України “Про Національний архівний фонд та архівні установи”, “Про інформацію” та Положення по Державний комітет архівів України. Порядок встановлює основні вимоги щодо організації доступу та використання документів Національного архівного фонду загального користування.

Серйозну роль у регламентації доступу до документів НАФ відіграв ще один Закон України – “Про реабілітацію жертв політичних репресій” [8]. Його норми значно, хоча й опосередковано, вплинули на соціально-значущу функцію архівів сучасної доби. Адже радянське тоталітарне суспільство, де за часів “хрущовської відлиги” мав місце період часткової реабілітації репресованих, загалом не залучало до цієї роботи державні архіви, а лише архіви спецслужб, прокуратури та місць ув’язнення. Нині ж, з переданням до державних архівів на режим необмеженого доступу всіх архівно-слідчих та кримінальних справ з установ колишнього КДБ УРСР, саме на архівну систему ліг весь тягар

відповідальності за дотримання належного балансу між інтересами суспільства, що прагне розкрити всю правду про масштаби сталінських репресій 1930-1950-х років, та інтересами осіб (самого репресованого, його родичів та нащадків), які не завжди бажають широкого оприлюднення персональних матеріалів, зібраних каральними органами. Отже, маємо серйозну колізію між двома декларованими правовими нормами: з одного боку, – свободою на інформацію, з другого – захистом персональних даних. Крім того, слід мати на увазі, що не вся інформація з них є абсолютно достовірною. З цього випливає така важлива, але відносно нова для українських архівістів роль “сторожів при брамі” (gate keepers), яка, до того ж, ще дуже слабо виписана в сучасному українському законодавстві. З одного боку, ми наражаємося на небезпеку зловживань та свавілля, з другого – підпадаємо під сувору критику тих самих науковців, журналістів, громадських діячів, які зацікавлені в оприлюдненні всієї без винятку інформації про політичні репресії минулого режиму [11, 6].

За період з 1996 р. по 2000 р. фахівцями архівної справи було здійснено низку змін у законодавчій та нормативно-правовій базі. В першу чергу розроблено або перескладено положення про державні архівні установи (практично про всі), типові положення про експертні комісії, порядок ведення державного обліку документів НАФ, критерії і методичку виявлення унікальних документальних пам’яток, порядок передавання до державних архівів України кінофотофонодокументів, перелік типових документів із зазначенням строків їхнього зберігання, інструкцію про порядок зупинення діяльності архівних установ, порядок надання платних послуг державними архівними установами і ще низку документів з різних напрямів діяльності, в тому числі й інформаційної.

Економічна могутність, соціальна стабільність держави великою мірою залежать від рівня кваліфікації населення та обсягу інформації. Невипадково наприкінці ХХ ст. всі цивілізовані країни пріоритетним завданням свого розвитку вважають збереження духовного надбання нації, закріпленого у друкованих виданнях, рукописах та інших джерелах інформації [23, 7]. Важливою складовою культурної та інформаційної сфери життєдіяльності суспільства є архівна справа. Дана сфера охоплює різноманітні питання (наукового, організаційного, технологічного, економічного, правового змісту тощо), пов’язані з пошуком, обліком, нагромадженням та збереженням архівних документів, а також із використанням і поширенням відомостей, що містяться в них.

Тому з метою створення належних умов для зберігання, збільшення та використання Національного архівного фонду, сприяння інтеграції архівної справи України в європейський та світовий інформаційний та науковий простір Постановою Кабінету Міністрів України від 15 вересня 1999 р. було затверджено Програму збереження бібліотечних та архівних фондів на 2000-2005 рр. [10], а від 1 лютого 2006 р. було затверджено Державну програму розвитку

архівної справи на 2006-2010 роки [9].

Також важливим етапом наближення України до ідеалів “інформаційного суспільства” є Закон України “Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки” від 9 січня 2007 р. [6]. У Законі містяться завдання, що безпосередньо стосуються архівної сфери, а саме – вимоги щодо створення загальнодержавних інформаційних систем, збереження культурної спадщини України шляхом її електронного документування, створення в електронній формі архівних фондів тощо.

Слід зазначити, що окремі питання архівної діяльності, крім нормативних актів Головархіву, мають місце також в інструкціях, правилах та положеннях, виданих у межах їхніх повноважень іншими центральними органами виконавчої влади.

За роки після ухвалення Закону “Про Національний архівний фонд і архівні установи” Головархівом (Держкомархівом), у необхідних випадках за участі центральних органів виконавчої влади було напрацьовано значний пласт підзаконних нормативно-правових актів [16, 71].

Яким же є сучасне архівне законодавство України в загальному вимірі? На думку К. Новохатського, наприкінці 90-х рр. ХХ ст. йому можна було дати таку оцінку: “існуюча правова база діяльності архівних установ доволі строката й далека від досконалості, що не являючи собою структурної збалансованої системи, є, скоріше конгломератом залишків нормативних актів минулого, початкових спроб власного нормотворення, замішаного на романтизмі та добрих намірах, та першого доробку сучасної української архівістики. Неповнота, не завжди достатній професійний рівень, суперечливість, невідповідність окремих норм Основного Закону, неврахування інтересів усіх учасників процесів, що регулюються, незбалансованість з реальними можливостями – ці та інші вади загальної правової бази притаманні й системі нормативно-правових актів з архівної справи [20]”. Від 2000 р., коли пролунали ці слова, ситуація практично не змінилася на краще, – вважає Г. Папакін [22, 7].

Розглянувши правове регулювання інформаційної діяльності державних архівів України та проаналізувавши законодавчі та нормативно-правові акти архівної сфери, в яких висвітлені основні види інформаційної діяльності, з’ясовано, що за обраний період дослідження (1991-2006 рр.) ситуація в даній галузі, звісно, принципово не могла змінитися. Проте позитивна динаміка все ж є. По-перше, відбулося вдосконалення базового закону. По-друге, напрацьовано значну кількість підзаконних актів, серед яких досить серйозними є Правила роботи архівних підрозділів. По-третє, розроблено та затверджено Основні правила роботи держархівів.

Архівне законодавство незалежної України розпочало і продовжує процес

реформування архівної справи, основними рисами якого є демократизація, інформатизація, відкритість, розширення доступу до ретроспективної інформації та правове регулювання всіх складових системи архівних установ. Сучасні законодавчі акти сприяють підвищенню ефективності інформаційної діяльності державних архівів, а це є найкращим способом ґрунтовно довести, що архіви мають велику значущість як, насамперед, інформаційна установа, що вони відіграють вагомий роль у суспільному інформаційному просторі.

Використана література

1. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України від 28 червня 1996 р. (зі змінами відповідно до Закону України "Про внесення змін до Конституції України" від 08 грудня 2004 р.). – К. : Просвіта, 2006.
2. Основи законодавства про культуру : Закон України від 14.02.1992 № 2117-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 21. – Ст. 294.
3. Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 № 2657-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 48. – Ст. 650.
4. Про затвердження Порядку користування документами Національного архівного фонду України, що належать державі та територіальним громадам : наказ № 139 Державного комітету архівів України від 24.11.2005 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z1473-05>, вільний. Назва з екрана.
5. Про Національний архівний фонд та архівні установи : Закон України від 24 грудня 1993 р. № 3814 // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 15. – Ст. 86.
6. Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки : Закон України від 09.01.2007 № 537-V // Відомості Верховної Ради України. – 2007. – № 12. – Ст. 102.
7. Про Основні правила роботи державних архівів України : Рішення Колегії державного комітету архівів України від 03.02.2004 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.archives.gov.ua/Law-base/>, вільний. Назва з екрана.
8. Про реабілітацію жертв політичних репресій на Україні : Закон України від 17.04.1991 № 962-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 22. – Ст. 262.
9. Державна програма розвитку архівної справи на 2006-2010 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.archives.gov.ua/Problems/progr-2006-2010.php>, вільний. Назва з екрана.
10. Про затвердження Програми збереження бібліотечних та архівних фондів на 2000-2005 роки : Постанова Кабінету Міністрів України № 1716 від 15.09.1999 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1716-99-%EF>, вільний. Назва з екрана.
11. Боряк Г. Модерне архівне законодавство України / Г. Боряк, К. Новохатський // Архіви України : науково-практичний журнал. – 2004. – № 3 (254). – С. 4-10.
12. Закон України про Національний архівний фонд і архівні установи : перед першим читанням // Архіви України. – 1992. – № 1-3. – С. 7-8.
13. Ляхощкий В. До історії прийняття в Україні першого архівного закону (1991-1993) / В. Ляхощкий // Архівознавство. Археографія. Джерелознавство : міжвід. зб. наук. праць / Держкомархів України. УДНДІАСД. – К., 2001. – Вип. 4. Студії на пошану Руслана Пирога. – С. 180-199.
14. Нариси історії архівної справи в Україні : навч. посіб. для студ. іст. ф-тів вищ. навч. закл. / С.В. Абросимова, В.В. Бездрабко, В.В. Болдирев та ін. ; за заг. ред. І. Матяш та К. Климової. – К. : Видавничий дім "КМ Академія", 2002. – 609 с.
15. Національний архівний фонд України : засоби інтелектуального доступу до документів : короткий довідник / Н.М. Христова, В.В. Бездрабко (упоряд.) ; Укр. НДІ арх. справи та документознав. – К., 2002. – 167 с. – (Арх. зібрання України : спец. довідники).
16. Новохатський К. Архівне законодавство України (1991-2001) / К. Новохатський // Архівознавство. Археографія. Джерелознавство. – 2002. – Випуск 5. – С. 67-73.
17. Новохатський К. Гуманітарна місія архівів і реформування архівної справи в Україні / К. Новохатський ; ред. : В.К. Коробов, А.В. Карпова, В.Н. Крижановський ; Державний архів Херсонської області // Константи : Альманах соціальних досліджень. – № 1 (12). – Херсон, 2006. – С. 5-9.
18. Новохатський К.С. Проект нової редакції архівного закону [Електронний ресурс] / К.С. Новохатський // Архіви України. – Електронні дані. – 2001. – № 3. – Режим доступу : <http://www.archives.gov.ua/Publicat/AU/2001-3.php>, вільний. Назва з екрана.
19. Новохатський К.С. Про Основні правила роботи державних архівів України [Електронний ресурс] / К.С. Новохатський. – Електронні дані. – 2004. – Режим доступу : http://www.archives.gov.ua/Problems/Novohatskiy_2004.php, вільний. Назва з екрана.

20.Новохатський К.Є. Шляхи вдосконалення нормативно-правової бази діяльності архівних установ [Електронний ресурс] / К.Є. Новохатський // Архіви України. – Електронні дані. – 2000. – № 1-3. – Режим доступу : <http://www.archives.gov.ua/Publicat/AU/2000-1-3-01.php>, вільний. Назва з екрана.

21.Основні правила роботи державних архівів України / за заг. ред. Л.О. Драгомірової і К.Є. Новохатського ; Державний комітет архівів України, Український науково-дослідний інститут архівної справи та документознавства. – К., 2004. – 334 с.

22.Папакін Г.В. Сучасний стан законодавчо-нормативного забезпечення архівування документів : погляд архівіста / Г.В. Папакін // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія : науковий журнал / гол. ред. М.С. Слободяник. – К., 2009. – № 4. – С. 7-16.

23.Прокшева Т. Державна програма збереження бібліотечних і архівних фондів / Т. Прокшева, К. Селіверстова, А. Шурубуря // Студії з архівної справи та документознавства. – 2000. – Том 6. – С. 7-9.

24.Савченко М.Б. Правові аспекти розвитку архівної справи в Україні 1917-1921 рр. / М.Б. Савченко, Ю.М. Манелюк // Архівна та бібліотечна справа в Україні доби визвольних змагань (1917-1921 рр.) : збірник наукових праць / редкол. В.С. Лозицький (відп.ред.) та ін. – К., 1998. – С. 71-76.